

ŠT. 9 1934/35 VRTEC LETNIK 65

P. J. Stahl — A. A.:

Maruška.

(Dalje.)

Čeprav Maruša ne bi bila odgovorila, bi mogel odgovor prav lahko uganiti. Vsaka žilica na obrazu je govorila, da je vse hudo pozabljeno. A kmetu ni bilo dovolj pričevanja, ki ga mu je nudil presrečni otroški obraz. Vprašujoče se je ozrl v prijatelja.

»Prav zadovoljen sem z malo,« je odgovoril. »Pohvaliti jo morete njim, ki so mi jo zaupali. Ta mala levinja je nedolžna kot golob.« Pobožal jo je.

»Moj Taras ni lev, kaj šele golob,« je odvrnil Kniš. »To ti je pravi vražič. Ne morem in ne morem mu zavezati jezika.«

»Le potrpi!« je rekel veliki prijatelj. »Še bolj bodo znali otroci molčati kot mi.«

»Pojdimo, pojdimo!« veli veliki prijatelj. »Voda je mirna in niti vetriča ni v zraku.« Komaj je končal, že je dobrodušni kmet zažvižgal, kakor sta prej slišala galeba. Podoben klic mu je odgovoril z obrežja.

»Glej, samec odgovarjal!« je rekel Čevčvik.

Kniš je potisnil čoln v vodo. »Pojdi semkaj,« je rekel Maruški in ji dal roko. Pognala se je v čoln in sedla, a veliki prijatelj je sam tako spretno skočil vanj, da se ni niti najmanj zazibal. Pograbil je za drugo veslo in čoln je naglo drsel po temnih Dnjeprovih valovih.

Ko so na drugem bregu reke šli iz čolna, je Kniš pokazal Čevčviku lepega in čilega vranca.

»Vzemi Marušo v sedlo in dirjaj celo noč!« mu je velel. »Zjutraj pa konja izpusti in sam bo našel pot na Samusovo kmetijo.«

Pevce je skočil na konja. Maruša je stopila na konec njegovih škornjev in v trenutku je bila za hrbotom velikega prijatelja. Ovila se ga je kot bršljan hrasta. Vranec je zdirjal. Komaj da se je slišal konjski peket. Dejal bi, da ima vranec krila.

Na reki.

Ko so bili sredi vode, je vprašal Čevčik: »Kakšne novice veš o drugem otamanu?«

»Vse bo šlo bolje, ko boš šel skozi te kraje,« je odgovoril kmet. »Piščance peko in gosi skubijo in se gostujejo. Skratka, preveč je tujcev in razkošja.«

»In oni, ki si ga ti obiskal?« je vprašal Kniš.

»To ti je mož! Če bi bili vsi taki kot je on, bi ne bilo nič izgubljenega. Bolj ljubi domovino kot svoje življenje. V vse je privolil. Celo otamanstvu se je odrekel v korist temu doli. Težko je upogniti ponosno glavo.«

»Verjamem. To ga je stalo! Hvala Bogu in tebi,« je rekel Kniš; »zdaj lahko rečemo, da je polovico dela storjenega. Ostaja še drugi otaman. Ta se zna izvijati.«

»Ali ničesar ne vidita tu doli?« je vprašala nenadoma Maruška.

»Saj res,« je rekel Kniš. »Tam doli sta.«

»Tihol!« je rekel veliki prijatelj.

Veslača sta se s podvojeno močjo upirala v vesla. Čoln je naglo brzel in Maruša je kljub oddaljenosti kmalu spoznala v obeh možeh stara znanca iz očetove hiše. Bila sta Semen Vorošilo in Andrej Kruk. Kmalu je čoln pristal. Kozaka sta pozdravila. »Bog daj srečo in zdravje!«

»Bog daj!« sta odzdravila veliki prijatelj in stari Kniš.

»Maruša!« je rekel Andrej Kruk in potegnil iz nedrij zavojček. »To ti pošilja tvoja mati.«

»Bog ji povrnil!« je rekla deklica in spoštljivo poljubila zavojček. »So vsi zdravi?«

»Vsi, veliki in mali.«

»In črešnje? Pa vrt?«

»Kakšna gospodinjal!« je vzkliknil Andrej. »Obeta vse dobro, vrt in črešnje. Če Bog da lepo vreme, bodo kmalu zorele.«

»Žobali jih bodo bratci,« je rekla Maruša.

»Kakšne novice mi prinašata v zameno za tiste, ki sem vam jih bil poslal?« je vprašal Čevčik.

»Mnogo je zadovoljnih,« je odgovoril Vorošilo. »Ti bodo pripravljeni in so že zdaj, a drugi...«

»Drugi,« se je vteknil Andrej, »drugi so nezadovoljni. Pravijo, da preveč hitiš. In zdi se mi, da imajo prav.«

Čevčik odgovori odločno: »Domenjenega dne bo na nogah vsa Ukrajina. Če bo treba, bodo pomagale tudi žene in otroci.«

Stari Kniš je bil že v čolnu. Pomagal je Maruši, a veliki prijatelj je skočil vanj lahno kot ptič. Odrinili so od brega in čoln je zopet drsel po temnih Dnjeprovih valovih. Peščeni rtič in postavi obeh mož, ki so ju tam pustili, sta kmalu izginili v temi.

V Gadijaču.

Dva dni po vožnji na Dnjepru je bila nedelja. V Gadijaču, v prestolnem mestu otamana, so veliki zvonovi na vso moč pritrkavali in vabili vernike k jutranji maši.

Pred stolnico se je bila zbrala že precejšna množica. Čakali so, da se bo opravilo začelo. Potihem so se pogovarjali. Tudi stari potujoči pevec,

ki ga bravec že pozna, se je bil pomesal med množico. Spremljala ga je kot vedno mala prijateljica, ki je spoštljivo ogledovala božji hram. V preddvoru je sedel na stopnice kot utrujen človek in počasi z resnim glasom pripovedoval številnim poslušalcem, ki so stali okrog njega, kaj vse morajo prestati duše umrlih, preden pridejo v nebesa. »Tu na zemlji se moramo stanovitno truditi, da bomo zaslužili nebese,« je končaval. Potem se je pa stari pevec globoko zamislil.

Prihod dveh mladih kozakov je pretrgal molk, ki je nastal. Odlikovala sta se s čudovito dolgimi brki, krasno in gibčno postavo ter lepim obnašanjem.

»Dobro jutro, dobro jutro!« sta pozdravljala mlada kozaka.

»Ali bo otaman prišel?« je vprašalo več glasov.

»Prišel bo,« sta odgovorila kozaka.

Zvonke besede so prebudile starega pevca iz premišljevanja.

»Moje stare oči bodo slednjič le mogle občudovati velikega otamana!«

»Bo otamanova žena tudi prišla?« se je zanimalo mlado, čvrsto in okroglo dekle.

»Da, tudi pride,« sta povedala kozaka. — »In svakinja?« — »Najbrže tudi.«

»Čigava svakinja?« je vprašal stari godec.

»Žena otamanovega brata vendar,« mu je odgovorilo več glasov. »Mefodijevna.«

»Mefodijevna?« je ponovil stari pevec. »Pri nas nismo o nji nikoli nič slišali. Ali je v milosti pri otamanu in njegovi ženi?«

»Seveda, seveda!« mu je odgovorilo več ljudi. »Le s prstom naj gane in vse se bo zgodilo po njeni volji.«

»A tako! Torej sta ji jako naklonjena? To je gotovo zanjo velika sreča. Pa je gotovo tudi na to ponosna, morda celo ošabna,« je dostavil stari godec.

»Mož, kaj pa blebetate?« je vzkliknil stara ženska. »Kaj govorite o njej, ki je slava našega mesta in dežele! Mefodijevna je svetla luč v temi.«

»Če se pa tako sveti,« je odvrnil trmasti godec, »se mora pa lesketati v samem zlatu!«

»Prav nič ne,« je vzkliknil nekdo iz množice. »Tako preprosto se oblači, da bi jo imel za drugo, če ne bi imela kot demant črnih oči.«

»Oblečena je kot preprosta meščanka,« je dodal mlad kozak. »Povsod jo srečaš, kjer je treba storiti kaj dobrega.«

»Oprostite!« se je opravičeval starec. »Vidim, da nisem prav govoril o vaši svetnici. Ali mi morete povedati, mladi mož, kdo so ti sijajno oblečeni gospodje, ki jih na vsak korak srečuješ po vsem mestu? Ali so tudi ti svetniki?«

»Svetniki? No, slučajno ne! To so plemeniti ruski principi. Ali ne uganete tega že po njihovi hoji. V gostih so pri našem otamanu. Pred tednom dni jih je bila polna palača, in prijatelji Ukrajine so bili v skrbeh. Hvala Bogu in Mefodijevni, ki je vplivala na sestro in svaka otamana, da jih je že precej odšlo.«

»Odšlo? In zakaj?«

»Hm, hm! Vprašajte Mefodijevno! Morebiti se ji je zdelo, da zdaj ni pravi čas sprejemati toliko imenitnih gospodov, ko so si ruske čete osvojile skoro pol Ukrajine.«

»In zares,« dostavi nekdo, »je ta teden v palači manj veseljačenja. Otaman ne zadržuje več gostov. Zdi se, da kmalu ne bo nobenega več v deželi.«

Maruša je nalahko stisnila roko velikega prijatelja. Njegova roka ji je vsekakor odgovorila, kajti dekletu je zažarel obraz od veselja. Nenadoma je vse potihnilo. Zapazili so, da prihaja počasi po cesti duhovni oče Mihajlo in zavija proti cerkvenim vratom. Tisti, ki so sedeli, so vstali; tisti pa, ki so že stali, so stopili na prste. Mihajlo je bil vzoren in dober duhovni pastir. Župljani so ga spoštovali. Hoteli so dobiti blagoslov od njega. Iz vsega njegovega obnašanja se je videlo, da ne blagoslavlja samo z roko, temveč da blagoslavlja srce.

Na vrsto je prišel stari pevec in se mu približal, vodeč pred seboj Marušo: »Blagoslovite me, oče! Blagoslovite otroka! Prišla sva od daleč, da pomóliwa k Bogu v vaši cerkvi.«

Mihajlo je ljubeznivo pogledal starca in otroka. »Če prihajaš od daleč, brat, če si prebredel vso deželo, si moral videti veliko žalosti in uiti mnogim hudim nevarnostim. Na cestah nisi varen.«

»Kdor nima nič,« je odgovoril pevec, »se mu ni treba bati, da mu ukradejo srajco. Kdor more izgubiti le življenje, za tega se tatje ne zme-nijo. Kdor se pa smrti ne boji, lahko hodi povsod.«

Dobri pastir se je stresel.

»Ali naše žito stoji?« je vprašal godca. Oče Mihajlo je izgovarjal vprašanje počasi in naglašal vsako besedo preprostega stavka.

»Ponekod je že poleglo in lastniki ga ne bodo povsod želi,« je odgo-voril starec. »Na rodovitnejši in bolj obdelani zemlji tudi še ni povsod dozorelo, a mislim, da bi bilo pametno, ko ne bi odlašali z žetvijo. Kdo ve, če ne bo jutri omlatila toča? Kar ga je pa dozorelo, je obrodilo sto-teren sad, moj oče.«

»Bog te usliši!« je pomirjen odgovoril častitljivi duhovnik. »Hvala za vesele novice, ki jih prinašaš!«

»Otaman, otaman!« so tedaj šepetali vsekrižem.

Oče Mihajlo je odšel v cerkev.

»Danes otaman ni dobre volje,« se je zarekel v množici rokodelec.

»Zlovoljen jel« je dodal meščan.

Prišli sta dve novi osebi. »Otamanova svakinja!« se je slišalo od vseh strani.

»Glej, Mefodijevna!« je rekel staremu godcu sosed in ga potresel za rokav.

Nič bi mu ne bilo treba praviti, saj jo je sam uganil. Šla je prav blizu Maruše in obstala na prvi stopnici. Deklica jo je zadržala za rokav vezene srajce.

»Gospa, tale robček ste izgubili,« ji je rekla in ponudila rdeč robček. Gospa je obstala, pogledala rdeči robček, potem malo, ki ga ji je nudila, in odvrnila: »Bog plačaj, dobro dekle! Hudo bi mi bilo, če bi ga izgubila.«

Velike oči ljubeznive žene so se globoko zazrle v deklico, a od nje z zanimanjem na starca.

»Ti nisi iz mestne okolice,« je dejala deklici. »Nikoli te še nisem videla. Ali prihajaš od daleč, srček moj?«

»Da, zelo od daleč,« je odgovorila Maruša.

»Mlada glavica si ne more zapomniti vseh vasi in mest, ki sva jih obiskala,« je odgovoril stari pevec. »Mnogo sva videla, mnogo ljudi, gospa, dobrih in hudobnih, in od bojev opustošena polja. Žito, poslednje upanje Ukrajine še stoji. Hvala Bogu, hodila sva po pravi poti.«

»Prijatelja!« je rekla ljubezniva gospa. »Pridita se predstaviti velikemu otamanu. Meni bosta pripovedovala o vajinem potovanju, njemu boste pa zapeli pesmi. Ustregli boste obema.«

Nežno je udarila z roko Maruško po licu in izginila med množico, ki je napolnjevala cerkev. Že se je čul glas očeta Mihajla.

Daritev se je pričela.

XVII.

Bodalo ni igrača!

Opravilo je bilo končano. Veliki otaman se je vrnil v palačo. Vročina je bila neznosna in sonce je jemalo vid. Na obzorju pa so se jeli kupičiti črni oblaki.

»Nocoj bomo imeli še silen vihar,« je rekel veliki otaman.

Te besede je spregovoril tako boječe, da mu ruski gospod, njegov zadnji gost, ni mogel zatajiti presenečenja.

Veliki otaman se je prijel za čelo, kot bi čutil neizrečno bolečino. Zakaj ga je Bog dal narodu za voditelja v teh hudih okoliščinah? Kako naj se izmuzne krempljem ruskega orla?

Nenadoma so se mračnemu otamanu zaiskrile oči kot kujavemu otroku, ko zagleda pri nogah novo igračo. Opazil je, da gre po stezi, ki se končuje na vrtni terasi, berač, ki ga spremlja deklica. Berač je imel gosli.

»Ti ljudje znajo pesmi,« je rekel, obrnivši se k nadzorniku, ruskemu gostu, »ki jih imam rajši kot vse koncerte.«

Pomignil je, naj stari pevec in spremljevalka kar bliže prideta.

»Me hoče veliko otaman poslušati?« je vprašal starec. Veliki otaman je pokazal godecu celo prostor, kamor naj séde.

Godec se je pripravil in začel peti.

Otaman, ki je v prostih urah sam sviral, se je predramil. Pesem je bila lepa. Pel je himno, ki dviga človeka in dušo njegovo k Stvarniku. Na koncu terase prav pri pevcu, sta se prikazali otamanova žena in njegova svakinja, ki ju je privabila veličastna pesem.

Mefodijevna je spoznala deklico, ki ji je bila pobrala robček in ji naročila, naj pride na dvor. Namignila je Maruši, naj pride k njej. Odmaknili sta se v stran. Deklica je potegnila iz rokava bodalce in ga stisnila svakinji v žep. Ali je svakinja videla? Na obrazu se ji ni opazilo. Godba jo je vsa prevzela. Maruša je zopet sedla k velikemu prijatelju, ne da bi bil kdo opazil, da ga je za hip zapustila.

Pevec je pel in pel: »V nebesa bodo prišli pravični, samo pravični.«

»Samo pravični,« je mrmral veliki otaman.

Ruski gospod vpraša pevca:

»Ali znaš pesem o roparju?«

»Žal je ne znam, visokost,« je odvrnil očka.

»Škoda! Zabavala bi gospe. Ženske se zanimljejo za imenitne malopridneže.«

Mefodijevna je od daleč ošvrknila s pogledom hinavskega poslanca.

»Tvoje gosli so res imenitne!« je vzkliknil ruski plemič, da bi napeljal pogovor drugam. Pokaži mi jih, stari dobričina.«

»Nate jih visokost! Dobro si jih oglejte, preizkusite jih in boste videli, da so pravi zaklad.«

Med velikim smehom je ruski plemič spravil iz preprostega glasbila nekaj neubranih glasov in ponavljal: »Pri moji veri, krasne gosli!«

Hkrati je pa skrivaj opazoval lastnika dragocenega glasbila.

Končno pravi: »Za to umetnino bi ti lahko dobil toliko, da bi mogel dolgo živeti od izkupička.«

»Vem,« je odgovoril starček. »A pravi pevec se ne loči več od svojih gosli, če jih je vzljubil.«

»Torej to je tvoj zaklad in tvoja sreča?« je vprašal na glas gospod iz Rusije.

»Gosli in še tole gospod.«

Iz nedrij je potegnil bodalce, podobno onemu, ki ga je bila Maruša trenutek poprej stisnila otamanovi svakinji v žep. In če je bilo tisto, se tam ni dolgo mudilo.

»Pri moji veri!« je vzkliknil gospod, ki je strastno ljubil lepo orožje.

»To je res dragocenost! Daj! Čudovito bodalo hočem videti od blizu.«

»To bodalce je moj prijatelj, moj angel varih. Kadar sva midva skupaj, se ne bojiva nikogar. Še več! Sveto mi je, ker ga imam po očetu.«

»Dajte no, da se ga dotaknem.« je zaprosil gospod.

Končno se je pevec vdal in mu bodalce zaupal.

Zamolklo grmenje se je približevalo. Nevihta je prihajala z veliko naglico. V trenutku ja zagrnila nebo nočna tema.

»Vrnite možu bodalo in pojdimo v hišo!« je rekel otaman.

»Kakšna ostrina!« je dejal Rus, ga občudoval in obračal v roki, da se je zaiskrilo, ko se je poblisnilo.

»Ali mi ga prodaš? Imeti ga hočem!« je velel starcu z zapovedujočim glasom. »Povej ceno in prodaj mi ga!«

Ko je še govoril, je blisk razklal nebo in silno je treščilo. Vsi so prebledeli in se tresli od strahu. Rus se je zgrudil.

»Poglej!« je rekel Čevčik Mefodijevni: »Poglej! Božja pravičnost je v hipu podrla na tla njega, ki je še pravkar na celo Ukrajino gledal tako visoko.«

Žena je sledila z očmi Čevčikovi iztegnjeni roki. Pretreslo jo je, kar je zagledala. Rekla je z ganjenim glasom: »Bog je rešil Ukrajino njenega najhujšega sovražnika. Naj se zgodi njegova volja na zemlji kakor v nebesih!«

Imenitni ruski gospod je ležal na tleh zadet od strele. Čevčik se je pripognil in potegnil bodalo iz plemičevih krčevito skrčenih rok. Rezilo je brez dvoma sredi bliskanja kazalo strelj pot.

Čevčik ga je dvignil in nesel v otamanovo stanovanje. Mefodijevna in Maruša sta mu sledili.

Bog je govoril, zato mi molčimo!

XVIII.

Leto veselja.

Dalj kot eno leto so Ukrajinci mislili, da bo zdaj Ukrajina svobodna na večne čase. Kakor en mož se je dvignila vsa dežela. Sovraga je prese-netil tako nenaden, tako splošen in navdušen upor, da je izginil. Vsakdo je dobil nazaj polje in kočo, kmetijo in hišo. Zopet so mogli žeti, kjer so sejali. Čigirinski otaman je padel, ko je branil in rešil mesto. Čudeže je delal s svojo močjo in umrl je kot junak. Doslej nepoznani lev Čevčik se je v bitki, kjer je otaman mrtev obležal, bojeval tesno pri njem. Neustrašni lev je namesto njega prevzel vodstvo upornega gibanja v vsej okolici.

Otaman iz Gadijača, ki je bil vrhovni poveljnik, je dobil svojo prejšnjo moč. Na njegovi strani so često videli lepo junakinjo. Ni poveljevala, a vedno se je prikazala v najhujšem ognju. Njena prisotnost je vse navdala z novim pogumom. Za njo pa je bila povsod mala junaška deklica, ki je na

ognjevitom vrancu hrabro vihtela prapor. Vsenaokrog so žvižgale krogle, a še zmenila se ni. Vojaki so ljubili malo bojevnico Marušo, ki je bila lepa kot angel. Z Mefodijevno sta bili vedno skupaj: kjer si videl prvo, tam je bila tudi druga. Sicer so pa v boju pomagale vse žene. Bila je prava sveta vojska. Celo Rusi so morali občudovati to junaštvo.

Zima je bila to leto posebno ostra. Okrog zakurjene peči pa je vladala topla pomlad. Hiše so bile pod varstvom debelega snega. Sovražnik je šel prezimovat v mesta. Poveljniki so zakopani v načrte in priprave. Kje je Čečvik? Vprašajte prej, kje ga ni. Največkrat se prikaže v skritem, nedostopnem kraju, ki si ga je izbral in ga oskrbuje sam in dva njegova najvišja častnika.

XIX.

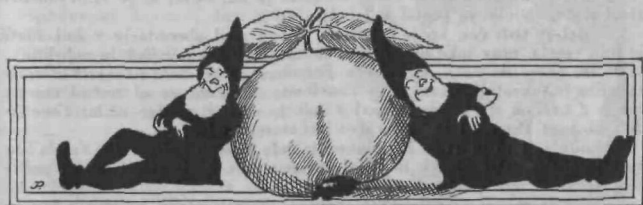
In potem...

Junaški Čečvik je vse pripravil. Mogel je misliti, da drugo leto doseže nove uspehe. Vsi so to bolj pričakovali kot on sam. Govorili so celo, da so se sovražniki često posvetovali, da bi temu junaku ponudili mir, dogovor, ki bi bil časten in sprejemljiv za Ukrajino in za njega samega.

Toda zakon močnejšega je obveljal! Mogočni sovražnik je izrabil čas. Povrnil se je v velikem številu.

Čuli so se ugovori na naši strani: »Čemu ta boj do skrajnosti? Toda, ali more človek zapustiti svojo mater ob uri preskušnje? Ali more pustiti svojo sestro v plen sovražnikom? Ali more bežati in pustiti zaročenko, ženo, otroke, kočo in polje? Ali more človek izročiti domovino z vsem, kar mu je dragega, napadalcem, dokler mu ostaja le še kaplja krvi v žilah? Ne in ne!

(Dalje.)

Tvoj mladec sem, Kristus!

*Tvoj mladec sem, Kristus,
ti moj si Gospod,
razsvetli pomlad mi,
pokaži mi pot
do večne resnice,
in v svoje dobrote
me morje pogrezní,*

*da moja mladost bo
krasila krepost,
nevarno živoljenje
vodila modrost,
ki ti si jo dal
in z lučjo resnice
v srcé mi prižgal.*

Gregor Mali.